

УДК 338.23.(447)

Лупало Олександр Анатолійович –

к.ю.н., доцент, професор кафедри
публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ

Oleksandr A. Lupalo –

candidate of juridical sciences, associate professor,
professor of public administration department
the National Academy of Internal Affairs
(1 Solomianska Ploshcha, Kyiv, Ukraine)

Яценко Тетяна Олегівна –

студент
Національної академії внутрішніх справ

Tetiana O. Yashchenko –

student of
the National Academy of Internal Affairs
(1 Solomianska Ploshcha, Kyiv, Ukraine)

Порядок формування антикорупційної політики в Україні: нотатки до наукової дискусії

Досліджено особливості формування адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики в Україні. З'ясовано, що у процесі формування та реалізації державної антикорупційної політики в Україні особливе місце належить визначенню стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Виявлено низку проблем у вказаній сфері. Визначено напрями вдосконалення законодавства, що забезпечить адміністративно-правове регулювання антикорупційної політики України.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, державна антикорупційна політика України, сучасний стан, перспективи вдосконалення.

Исследованы особенности формирования административно-правовых основ государственной антикоррупционной политики в Украине. Установлено, что в процессе формирования и реализации государственной антикоррупционной политики в Украине особое место принадлежит определению стратегии, тактики и конкретных мероприятий антикоррупционной деятельности. Приведен комплекс рекомендаций по их решению. Определены направления совершенствования законодательства, обеспечит административно-правовое регулирование антикоррупционной политики Украины.

Ключевые слова: административно-правовые основы, государственная антикоррупционная политика Украины, современное состояние, перспективы совершенствования.

O.A. Lupalo, T.O. Yashchenko On the Issue of the Administration and Legal Foundation of the State Anti-Corruption Policy in Ukraine

The peculiarities of the formation of administrative and legal foundations of the state anti-corruption policy in Ukraine are investigated. It is found out that in the process of forming and implementing the national anti-corruption policy in Ukraine, a special place belongs to determining the strategy, tactics and specific measures of anti-corruption activity. Accordingly, such a policy should be based not only on the adoption of a package of anti-corruption legislation, but also on the dissemination of knowledge about corruption, the causes of its occurrence and spread, the principles of prevention and counteraction that will contribute to the formation of anti-corruption awareness in society.

A number of problems have been identified in this area. A set of recommendations for resolving them is provided. The directions of improvement of the legislation providing administrative and legal regulation of anti-corruption policy of Ukraine are determined. In particular, the necessity to develop requirements for the formation of the National Anti-Corruption Policy is substantiated. The development of such requirements is proposed to be assigned to the National Anti-Corruption Agency.

It is proposed to review the current national legislation of Ukraine more thoroughly, in terms of the effective formation of the administrative and legal foundations of the state anti-corruption policy. At the same time, they emphasize that such legislative changes need to be implemented in combination with the reforming of the human resources of the anti-corruption actors.

The expediency of systematic conducting of state and public monitoring in order to identify corruption risks is substantiated. Given that timely analysis of corruption risks and the implementation of preventive anti-corruption measures will allow to eliminate violations of Ukrainian law enforcement officials, will have a positive impact on improving the work of these bodies and will enhance their authority.

Keywords: *administrative and legal principles, state anti-corruption policy of Ukraine, current state, prospects for improvement.*

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства корупція перетворилась на одну з головних загроз національній безпеці та демократизації держави. Негативний вплив цього соціального явища відчувається в економіці, політичній та соціально-економічних сферах розвитку держави. Особливої актуальності набуває дане питання в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України. Адже, високий рівень корупції, який підтверджено як на міжнародному експертному рівні, так і громадськими інституціями, свідчить, що ця проблема вийшла за межі внутрішньої політики України та стримує економічний розвиток держави.

Постановка проблеми. Як свідчать дані Альтернативного звіту з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики [1], Закону України «Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегія) на 2014–2017 роки», запроваджені заходи так і не стали ефективним інструментом запобігання корупції протягом цього періоду. До цього часу не затверджено державної антикорупційної політики, а запропонований проект носив переважно декларативний характер та не відповідав вимогам суспільства. Питання формування адміністративно-правових засад антикорупційної політики в Україні залишається актуальним та потребує подальшого дослідження та напрацювання нових ефективних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування

адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики в Україні неодноразово привертало увагу вітчизняних науковців, серед яких: О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко, В. Шалунько, А. М. Новак та багато інших.

Невирішені раніше проблеми. Водночас засади антикорупційної політики потребують постійного вдосконалення, формування нових принципів та підходів запобігання корупційним проявам. Усе це потребує впровадження інноваційних форм в процес та порядок формування самої антикорупційної політики, зокрема, дослідження процесу збирання, узагальнення, опрацювання, можливого практичного застосування європейських стандартів для формування чіткої, ефективної та зрозумілої для широких верств населення тощо.

Метою даної наукової статті є аналіз правових прогалин та інших недоліків при формуванні адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики в Україні, виявлення проблемних аспектів та шляхів удосконалення законодавства з питань формування.

Виклад основних положень. Корупція розглядається як найбільша загроза правопорядку, демократії, правам і свободам людини, верховенству права, соціальній справедливості. Більш того, створення ефективної системи запобігання та протидії корупції є однією з умов для набуття Україною членства в ЄС. Ефективних кроків у сфері формування антикорупційної політики очікують Міжнародний валютний фонд, Європейський

Союз, низка інших впливових міжнародних організацій.

У зв'язку з цим, сучасні завдання публічного адміністрування, євроінтеграційний курс України та політика євроатлантичного співробітництва потребують зваженого та ефективного теоретико-методологічного забезпечення формування антикорупційної політики в Україні. Протягом 2015-2019 років були створені такі державні інституції як: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), Вищий антикорупційний суд. Разом з тим, зазначені інституції не стали ефективним інструментом реалізації антикорупційної політики в Україні. За світовими показниками Індексу сприйняття корупції Transparency International у 2018 р. Україна покращила свої позиції серед інших країн світу. Результат – 32 бали та 120-те місце серед 180 країн. Таким чином, Україна піднялася на 10 місць. Було подолано 30-бальний бар'єр, який у світі вважається «ганебним». Втім, з-поміж своїх сусідів наша держава змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138-ме місце). Натомість значно вищі показники мають: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали [9, с. 90].

Зазначене підвищення рейтингу було отримано в результаті запровадження процедури автоматичного відшкодування ПДВ, розширення сфери роботи системи ProZorro та діяльності інституту бізнес-омбудсмена, створення Вищого антикорупційного суду. Але стан запобігання корупції залишається незадовільним. Серед головних причин потрібно назвати те, що майже два роки не ухвалено антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії).

Водночас з 1 січня 2018 року в Україні мали набрати чинності засади Антикорупційної стратегії державного будівництва на новий період, а також державна програма з її реалізації, проте до цього часу державної антикорупційної політики не ухвалено. При цьому не було здійснено аналізу реалізації попередньої

державної програми протягом 2014-2017 рр. НАЗК підготувало проекти національних доповідей про стан реалізації засад антикорупційної політики, але він був неповним, відображав односторонні погляди, не мав об'єктивного аналізу механізмів протистояння та причин, які не дозволили в повній мірі реалізувати визначені заходи для запобігання та протидії корупції в різних гілках влади, а також динаміку змін корупційної поведінки і форм корупційних діянь.

У зв'язку з цим деякі заходи, запропоновані громадськістю та міжнародними експертами у проекті Закону про антикорупційну політику на 2018-2023 рр., було сприйнято критично. Деякі з пропонувананих положень були малоефективними, інші положення мали декларативний характер. У результаті профільний парламентський комітет рекомендував Верховній Раді України відхилити законопроект.

Проведений аналіз свідчить, що Національним агентством з питань запобігання корупції не було забезпечено належним чином визначення та проведення підготовчих заходів, зокрема, не визначено структуру та основні напрями проекту закону, не закріплено порядок проведення організаційних заходів для збору, опрацювання та узагальнення пропозицій, а також порядок оприлюднення та обговорення пропозицій в суспільстві. Певною мірою НАЗК бракувало конкретних повноважень для реалізації відповідної функції, а Національна рада з питань антикорупційної політики при Президентові України у 2016–2018 роках практично самоусунулася від виконання покладених на неї повноваження.

З позицій імплементації зарубіжного досвіду формування основ антикорупційної політики доцільно наголосити, що корупція розуміється як складне, багатоаспектне явище, що виявляється не тільки в конкретних діяннях посадових осіб органів влади, а й простежується в ігноруванні такими особами усталених норм соціальної поведінки, моральних, культурних цінностей суспільства. Тому, як доречно зазначає В. Галуцько, антикорупційна політика України повинна стати постійною складовою частиною державної політики. Антикорупційні заходи повинні мати цілісну узгоджену систему правових, організаційних, управлінських

заходів, які мають поширюватися на всі сфери діяльності держави та ґрунтуватися на науковому розумінні природи корупції, аналізі причин, що сприяють її існуванню відповідно до розвитку суспільних відносин у державі [3, с. 88].

Враховуючи вищевикладене, передусім, необхідно визначити та затвердити засади Антикорупційної стратегії на новий етап, які б закріпили першочергові заходи з запобігання та протидії корупції та створив основу для подальшого проведення комплексних заходів у цій сфері.

Відповідно до Ст.18. «Антикорупційна політика» Закону України «Про запобігання корупції» засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня повинна проводити парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Однак Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України. Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

По-перше, виникає питання стосовно статусу антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії). Вважаємо, що антикорупційна політика (Антикорупційна стратегія), яка затверджується законом України повинна мати статус «національної». При цьому Кабінет Міністрів України на основі національної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії) розробляє державну програму з її виконання. Зазначене відповідає й іншим положенням Закону України «Про запобігання корупції». Так, ст. 20 «Національна

довідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» свідчить, що законодавець вважає, що Антикорупційна стратегія має не лише державний характер, а національне значення для України. У зв'язку з цим пропонуємо внести відповідні зміни до розділу III Закону України «Про запобігання корупції», який доцільно назвати «Формування та реалізація національної антикорупційної політики».

По-друге, на жаль, основний антикорупційний закон нашої держави не містить положень, які б визначали «принципи» та загальні вимоги підготовки «засад антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії)».

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне доповнити Закон України «Про запобігання корупції» переліком принципів, які б закріплювали вимоги до формування антикорупційної політики Національним агентством з питань запобігання корупції. Тому пропонуємо доповнити Закон України «Про запобігання корупції» статтю 18-1 «Основні принципи формування антикорупційної політики»:

«Принципами формування антикорупційної політики в Україні є:

- відповідність антикорупційної стратегії загальним демократичним змінам у державі, верховенство законів, доступу засобів масової інформації до публічної інформації;

- конкретність, відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- врахування в державних програмах державних інституцій підтримки діяльності недержавних організацій для підвищення участі населення у заходах запобігання та протидії корупції;

- урахування в стратегії взятих міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції;

- єдина державна політика у сфері запобігання та протидії корупції;

- співпраця з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO);

- цільове бюджетне фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики;

- доступність до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та здійснені заходи щодо запобігання та протидії корупції».

Більш того, залишається актуальною проблема раціоналізації діяльності та оптимізації суб'єктів запобігання та протидії корупції з метою реалізації ефективної та дієвої державної антикорупційної політики, зменшення проявів корупції в Україні. Причому раціоналізацію та оптимізацію антикорупційних органів державної влади, на думку дослідників, слід здійснювати за таким алгоритмом: формування проблемного поля – зокрема підвищення рівня антикорупційної культури, формування превентивних механізмів запобігання корупції; проведення реінжинірингу антикорупційних органів державної влади; реформування антикорупційних органів державної влади [7, с. 85].

Крім того, видається необхідним визначити порядок персональної відповідальності посадових осіб в органах державної влади за стан запобігання корупції підпорядкованих службовців. Зокрема, Прем'єр-міністр України повинен відповідати за прозорість діяльності міністрів, які мають звітувати йому про свої доходи, дотримання ними правил етичної поведінки. І в разі виявлення факту вчинення членом Кабінету Міністрів України корупційного правопорушення Прем'єр-міністр України повинен також нести персональну відповідальність. Міністри, в свою чергу, повинні відповідати за дотримання правил етичної поведінки своїх заступників і також нести персональну відповідальність за вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією

Доцільним видається системне проведення державних та громадських моніторингів з метою виявлення корупційних ризиків. Адже своєчасний аналіз корупційних ризиків та вжиття превентивних антикорупційних заходів дадуть можливість виключити порушення державними службовцями законодавства України, позитивно вплинуть на ефективність роботи цих органів та сприятимуть довіри в суспільстві.

До першочергових кроків також слід віднести: вдосконалення системи електронного

урядування, що спрямоване на забезпечення прозорості адміністративних процесів і процедур; вдосконалення системи декларування доходів та моніторингу видатків державних службовців; створення та практичне впровадження інформаційних систем, які дадуть змогу підвищити рівень підзвітності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; створення і постійне застосування механізмів прозорих процедур публічних закупівель, приватизації, реалізації державних проектів, видачі державних ліцензій, державних комісійних винагород, позик Національного банку, урядових гарантованих позик, бюджетних асигнувань та процедур звільнення від податків [6].

Загалом, цілями антикорупційної політики в Україні має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, шляхом реалізації таких завдань:

- попередження корупційних правопорушень;
- удосконалення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус;
- забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами;
- відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями;
- моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;
- формування антикорупційної суспільної свідомості;
- сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції і корупціогенні фактори, а також на їхнє вільне висвітлення в засобах масової інформації;
- створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб невідкупними особами [10, с. 172].

Порядок формування Національної антикорупційної політики має бути визначений та спрямований на запобігання корупції у відповідності з новою моделлю публічного адміністрування в Україні, в якій антикорупційна політика займає центральне місце. НАЗК

доцільно підготувати методичні вказівки стосовно порядку підготовки та вимог формування антикорупційної політики в Україні. Більш того, у зв'язку з тим, що зазначені вимоги будуть мати міжвідомчий характер доцільно їх затвердити рішенням Кабінету Міністрів України. В зазначеному документі доцільно закріпити вимоги участі всіх центральних органів виконавчої влади до формування національної антикорупційної політики, порядок підготовки та опрацювання документу. Визначити прозору систему опрацювання всіх запропонованих пропозицій, висвітлення обґрунтованих пояснень відмови у проведенні заходів. Зокрема, закріпити вимоги та строки, протягом яких державні влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації мають право надавати свої пропозиції щодо формування Національної антикорупційної стратегії, визначити порядок оприлюднення проекту, вимоги до прозорого обговорення та узгодження з міжнародними організаціями.

Крім того, у контексті досліджуваного питання заслуговує на увагу дослідження досвіду держав, які мають високий рейтинг запобігання корупції. Адже він може бути використаним у практичній діяльності органів публічної влади, що покликані боротися з корупцією, а також при розробці проектів нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення рівня корупції у сфері державного управління [2, с. 65].

Формування нової моделі національної антикорупційної стратегії потребує поєднання загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, удосконалення інституту державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та спеціалізованої службової діяльності працівників органів влади, формування нової політики протидії корупції в умовах розвитку політичної системи України, раціоналізації діяльності спеціальних органів управління у сфері протидії корупції на основі аналізу ефективного закордонного досвіду [8, с. 155]. Хоча, не слід забувати, що зарубіжний досвід боротьби з корупцією не може бути повністю перенесений у вітчизняну законодавчу та правозастосовну діяльність.

Висновки та пропозиції. Викладене дозволяє зробити висновок, що проблеми

порядку формування антикорупційної політики в Україні залишаються актуальними та потребує подальшого удосконалення. І хоча у сфері державної антикорупційної політики України маємо певні зрушення, що демонструють позитивну тенденцію, багато чого ще потрібно зробити. Зокрема, потрібно, насамперед, розробити вимоги до процесу формування Національної антикорупційної політики, порядку публічного обговорення її проекту, моніторингу за її реалізацією. Розробку таких вимог доцільно покласти на НАЗК. Доцільно також більш детально визначити повноваження Верховної ради України, яка визначає засади антикорупційної політики відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

У процесі формування та реалізації національної антикорупційної політики в Україні особливе місце належить визначенню стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Відповідно, основою такої політики має бути не тільки прийняття пакету антикорупційного законодавства, а й поширення знань про корупцію, причини її виникнення, засади попередження та протидії, що сприятиме формуванню антикорупційної свідомості в суспільстві.

Доцільно більш ретельно переглянути чинне національне законодавство України, з точки зору ефективного формування адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики. Адже нині чинне законодавство у цій сфері містить чимало недоліків, а тому потребує вдосконалення. При чому, такі законодавчі зміни необхідно впроваджувати у комплексі з реформуванням кадрового потенціалу суб'єктів протидії корупції.

Доцільним видається системне проведення державних та громадських моніторингів з метою виявлення корупційних ризиків. Адже своєчасний аналіз корупційних ризиків та вжиття превентивних антикорупційних заходів дадуть можливість виключити порушення державними службовцями законодавства України, позитивно вплинуть на покращення роботи цих органів та сприятимуть підвищенню їх авторитету.

Список використаних джерел:

1. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Москаленко О. М., 2019. 366 с.
2. Васильєва О. І. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №13. С. 62-65.
3. Галунько В. Державна політика України в сфері боротьби з корупцією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія ПРАВО. №35. Частина II. Том 2. С. 86-88.
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 року № 1699-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1699-18> (дата звернення: 27.09.2019).
5. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Державне управління*. 2014. №1. С. 35-37.
6. Нонік В. В. Інформаційно-комунікаційний інструментарій антикорупційної політики України: інвестиції: практика та досвід. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6638&i=15> (дата звернення: 27.09.2019)
7. Пархоменко-Кутевіл О. І. Сучасні підходи до проблеми реформування антикорупційних державних органів в Україні. *Вчені записки ун-ту «КРОК»*. 2019. №2. С. 85-93.
8. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. №1. С. 152-156.
9. Розбудова цілісності і доброчесності під час реформування поліції. Досвід України: аналіт. доп. та матер. спеціаліз. Міжнар. конф. (17 квіт. 2019 р., м. Київ) / за ред. О. Д. Маркєєвої та Л. І. Полякова; Національний інститут стратегічних досліджень; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння; Женевський центр безпекового урядування. Київ: НІСД, 2019. 112 с.
10. Шардіна Г. О. Особливості, проблеми та перспективи здійснення антикорупційної політики в Україні на сучасному етапі. *Державне управління*. 2016. № 255. Том 267. С. 164-173.
11. Шевчук Г. Правовий статус Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації в структурі МВС України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 119-123.
12. Шеремет О. С. Корупція в органах місцевого самоврядування та її запобігання в Україні. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2017. №1. С. 182-192.

References:

1. Alternatyvnyi zvit z otsinky efektyvnosti vprovadzhennia derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky / O. V. Kalitenko, D. O. Kalmykov, I. B. Koliushko ta in.; za zah. red. M. I. Khavroniuka. K.: Moskalenko O. M., 2019. 366 s.
2. Vasyliieva O. I. Zarubizhnyi dosvid antykoruptsiinoi diialnosti v orhanakh publichnoi vlady. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2019. №13. S. 62-65.
3. Halunko V. Derzhavna polityka Ukrainy v sferi borotby z koruptsiieiu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2015. Seriiia PRAVO. №35. Chastyna II. Tom 2. S. 86-88.
4. Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014-2017 roky: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 roku № 1699-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1699-18> (data zvernennia: 27.09.2019).
5. Lavreniuk Yu. F. Priorytetni napriamy antykoruptsiinoi polityky Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia*. 2014. №1. S. 35-37.
6. Nonik V. V. Informatsiino-komunikatsiinyi instrumentarii antykoruptsiinoi polityky Ukrainy: investytsii: praktyka ta dosvid. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6638&i=15> (data zvernennia: 27.09.2019)
7. Parkhomenko-Kutsevil O. I. Suchasni pidkhody do problemy reformuvannia antykoruptsiinykh derzhavnykh orhaniv v Ukraini. *Vcheni zapysky un-tu "KROK"*. 2019. №2. S. 85-93.

8. Prokopiv B. Stan ta shliakhy vdoskonalennia realizatsii antykoruptsiinoi polityky Ukrainy. *Aktualni problemy pravoznavstva*. 2019. №1. S. 152-156.
9. Rozbudova tsilisnosti i dobrochesnosti pid chas reformuvannia politsii. Dosvid Ukrainy: analit. dop. ta mater. spetsializ. Mizhnar. konf. (17 kvit. 2019 r., m. Kyiv) / za red. O. D. Markieievoi ta L. I. Poliakova; Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen; Tsentr doslidzhen armii, konversii ta rozzbroiennia; Zhenevskiyi tsentr bezpekovoho uriaduvannia. Kyiv: NISD, 2019. 112 s.
10. Shardina H. O. Osoblyvosti, problemy ta perspektyvy zdiisnennia antykoruptsiinoi polityky v Ukraini na suchasnomu etapi. *Derzhavne upravlinnia*. 2016. № 255. Tom 267. S. 164-173.
11. Shevchuk H. Pravovyi status Upravlinnia z pytan zapobihannia koruptsii ta provedennia liustratsii v strukturi MVS Ukrainy. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. № 8. S. 119-123.
12. Sheremet O. S. Koruptsiia v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia ta yii zapobihannia v Ukraini. *Visnyk asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy*. 2017. №1. S. 182-192.